

Placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avvisas

– en genomgång av ansvar, rättsläge
och samverkan

Socialstyrelsen

Migrationsverket

**Sveriges
Kommuner
och Landsting**

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnr 2013-3-31.

Publicerad www.socialstyrelsen.se, mars 2013

Innehåll

<i>Inledning</i>	5
<i>Avgränsning</i>	5
<i>Barn placerade enligt SoL eller LVU</i>	5
Ensamkommande barn	6
<i>Migrationsprocessen</i>	6
Olika möjligheter att få uppehållstillstånd	6
Tidsbegränsat uppehållstillstånd för barn som placerats enligt LVU	8
<i>Verkställighetsprocessen</i>	9
<i>Verkställighetshinder</i>	10
<i>Kommunens och socialnämndens ansvar</i>	11
<i>Principen om barnets bästa</i>	12
<i>Barn och unga har rätt till information</i>	13
<i>Barns övriga rättigheter enligt barnkonventionen</i>	14
<i>Ansvar för barnets kontakt med anhöriga</i>	15
<i>Socialnämnden ansvarar för att upprätta en vårdplan och en genomförandeplan</i>	15
<i>Socialnämnden ansvarar för att följa placeringen</i>	16
<i>Socialnämnden ska planera för tiden efter placeringen</i>	16
<i>Migrationsverkets inhämtande av socialnämndens yttrande</i>	17
<i>Samverkan mellan berörda parter</i>	18
Sekretess vid samverkan	19

Inledning

Barn som är placerade enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL eller lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU kan samtidigt komma att utvisas eller avvisas enligt utlänningslagen (2005:716), UtlL. Frågan om vem som har ansvar för dessa barn är komplex. Det beror bland annat på att flera aktörer ofta är involverade i barnets situation utifrån skilda ansvarsområden.

Syftet med den här informationsskriften är att kortfattat beskriva vilket ansvar Migrationsverket respektive socialnämnden har för denna grupp av placerade barn och betona vikten av en fungerande samverkan. Vidare är det viktigt att handläggare och andra som i sin yrkesutövning kommer i kontakt med dessa barn vet hur regelverket ser ut för de olika aktörerna och att de känner till respektive myndighets ansvar i processen.

Avgränsning

Den här informationsskriften omfattar de barn upp till 18 år som har placerats enligt SoL eller LVU, och kan komma att utvisas eller avvisas från Sverige. I denna grupp ingår även ensamkommande asylsökande barn. Med ensamkommande barn avses en person som är under 18 år och som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare.¹

Barn placerade enligt SoL eller LVU

Om ett barn placeras i ett annat hem än det egna kan det ske med stöd av SoL eller LVU. Huvudprincipen är att en placering i ett annat hem ska ske i samförstånd med barnet och hans eller hennes vårdnadshavare och då i enlighet med bestämmelserna i SoL.²

Om vårdnadshavarna eller barnet, när han eller hon fyllt 15 år, däremot inte samtycker till den placering som socialnämnden föreslår (eller om samtycket inte är tillförlitligt), kan det bli aktuellt att placera barnet med stöd av LVU. Beslutet om en placering enligt LVU meddelas av förvaltningsrätten efter en ansökan av socialnämnden.³ Socialnämnden kan också i vissa situationer omedelbart omhänderta ett barn utan att avvakta förvaltningsrättens beslut.⁴

Ett barn kan placeras med stöd av LVU om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (miljöfallen).⁵

Ett barn kan också placeras med stöd av LVU om barnet utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroende-

¹ 1 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA.

² 1 kap. 1 § SoL och 1 § LVU.

³ 1 och 4 §§ LVU.

⁴ 6 - 9 §§ LVU.

⁵ 2 § LVU.

framkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (beteendefallen).⁶

Beslut om vård med stöd av lagen hindrar inte beslut om avvísning eller utvisning enligt UtL.⁷

Ensamkommande barn

När det gäller ensamkommande barn placeras de vid ankomsten till Sverige i familjehem eller hem för vård eller boende (HVB) enligt SoL, eftersom de saknar vårdnadshavare i Sverige. Dessutom utses en god man för barnet. Den gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter.⁸ Detta betyder att den gode mannen har både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets angelägenheter, såväl personliga som ekonomiska och rättsliga.⁹ Det som sägs i den här skriften om vårdnadshavare gäller därför i tillämpliga delar för en god man när det handlar om ensamkommande barn.

Migrationsprocessen

En ansökan om upphållstillstånd handläggs av Migrationsverket med stöd av reglerna i UtL. Migrationsverket är den första instansen vid en prövning om en person har rätt till uppehållstillstånd i Sverige. Ett avslag på en ansökan om uppehållstillstånd kan överklagas till migrationsdomstol. För att sedan överklaga migrationsdomstolens dom krävs ett prövningstillstånd av nästa instans: Migrationsöverdomstolen. Om prövningstillståndet beviljas prövar Migrationsöverdomstolen målet. Migrationsöverdomstolens beslut är slutgiltigt och går inte att överklaga. Ett avvísnings- eller utvisningsbeslut vinner laga kraft om det uppfyller ett av följande kriterier:

- Det har inte överklagats.
- Det har inte fått prövningstillstånd i Migrationsöverdomstolen.
- Det har fastställts av Migrationsöverdomstolen.

När beslutet vinner laga kraft är den som sökt uppehållstillstånd skyldig att lämna Sverige.

Olika möjligheter att få uppehållstillstånd

Upphållstillstånd kan till exempel beviljas för personer som är flyktingar eller för alternativt och övrigt skyddsbehövande.¹⁰ Upphållstillstånd kan också beviljas om det finns synnerligen ömmande omständigheter.¹¹

⁶ 3 § LVU. Av 1 § tredje stycket LVU framgår att vård enligt 3 § LVU även kan beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än annan vård och om det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

⁷ 21 a § LVU.

⁸ 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

⁹ Som framgår av 5 § lagen om god man för ensamkommande barn är uppdraget begränsat utifrån vissa förutsättningar. Enligt förarbetena ska den gode mannen se till att barnet får en trygg tillvaro under den första tiden i Sverige (proposition 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn s. 29). Den gode mannen har ingen försörjningsplikt gentemot barnet (se LMA) och ansvarar inte heller för den faktiska vården, eftersom barnet är placerat enligt SoL. Ansvar för den faktiska vården har familjehemmet eller HVB. Däremot har den gode mannen såsom vårdnadshavare inflytande över exempelvis var barnet ska bo.

¹⁰ 4 kap. 1 – 2a §§ UtL.

Uppehållstillstånd för flyktingar

En person som befinner sig utanför det land han eller hon är medborgare i, kan beviljas uppehållstillstånd som *flykting* om han eller hon har en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp och som inte kan få skydd i det land personen har varit medborgare i. Detsamma gäller en person som är statslös som befinner sig utanför det land där han eller hon har sin vanliga vistelseort.¹²

Uppehållstillstånd för alternativt och övrigt skyddsbehövande

Alternativt skyddsbehövande anses en person vara i andra fall än ovan om det finns anledning att anta att han eller hon vid ett återvändande till hemlandet skulle löpa risk att utsättas för till exempel dödsstraff eller tortyr eller behöver skydd på grund av väpnad konflikt i sitt hemland.¹³

Uppehållstillstånd kan även beviljas för en *övrig skyddsbehövande* i andra fall än som avses ovan om det föreligger en väpnad konflikt eller andra svåra motsättningar i hemlandet och personen löper risk att utsättas för allvarliga övergrepp. En person kan också vara en övrig skyddsbehövande på grund av en miljökatastrof i hemlandet.¹⁴

Uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter

Om en person inte kan beviljas uppehållstillstånd av något annat skäl, kan det ändå finnas möjlighet för honom eller henne att få stanna i Sverige, om det finns *synnerligen ömmande omständigheter*.¹⁵ När Migrationsverket bedömer om personen kan beviljas uppehållstillstånd på denna grund ska de särskilt beakta hans eller hennes hälsotillstånd och anpassning till Sverige samt situation i hemlandet. Om Migrationsverket prövar ett barns ansökan mot denna grund, får uppehållstillstånd beviljas även om omständigheterna inte har samma allvar och tyngd som krävs för vuxna personer.

För att en person ska kunna få uppehållstillstånd av medicinska skäl krävs enligt förarbetena till UtL

- att personen lider av en livshotande fysisk eller psykisk sjukdom eller ett synnerligen allvarligt funktionshinder,
- att det är rimligt att personen får vård i Sverige,
- att vården förväntas leda till en påtaglig och varaktig förbättring av personens hälsotillstånd eller vara livsnödvändig och
- att personen inte kan få adekvat vård i hemlandet.

Även om ett barns bristande hälsa inte behöver vara livshotande, vilket alltså krävs för vuxna sökande, måste hälsotillståndet vara allvarligt.¹⁶

¹¹ 5 kap. 6 § UtL.

¹² 4 kap. 1 § UtL.

¹³ 4 kap. 2 § UtL.

¹⁴ 4 kap. 2 a § UtL.

¹⁵ 5 kap. 6 § UtL.

¹⁶ Proposition 2004/05:170 Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden s. 190.

Bedömningen av synnerligen ömmande skäl ska vara sammantagen. Det som ska vägas in är både barnets nuvarande situation i Sverige, den framtida situationen i hemlandet och barnets hälsotillstånd. Regeringen har i förarbetena till UtL understrukt att det inte i sig kan anses vara negativt för ett barn att återvända till hemlandet tillsammans med sina vårdnadshavare och eventuella syskon. De menar också att det inte kan sägas att det generellt skulle skada ett barn allvarligt i dess psykosociala utveckling att följa med sina vårdnadshavare till ett annat land, i all synnerhet inte om det rör sig om hemlandet.¹⁷

Tidsbegränsat uppehållstillstånd för barn som placerats enligt LVU

Migrationsverket kan bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för ett barn som är placerat med stöd av LVU.¹⁸ I en sådan situation får ett tidsbegränsat uppehållstillstånd också beviljas barnets vårdnadshavare.¹⁹

I förarbetena till denna särskilda bestämmelse anger regeringen att det inte är rimligt att överlämna ett barn till en vårdnadshavare som uppenbart är ur stånd att ta hand om barnet, om det innebär att barnets liv och hälsa kan sättas i stor fara. Samtidigt anser regeringen att det inte heller är rimligt att ett omhändertagande av barn enligt LVU automatiskt skulle innebära att barnet och dess vårdnadshavare får stanna i Sverige. Kan ändamålet med vården tillgodoses i hemlandet saknas i princip tillräcklig anledning att meddela ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för vård enligt LVU. Regeringen anser att det bara är i akuta situationer som utlännningar som tillfälligt vistas i Sverige kan hindras att föra med sina barn till hemlandet.²⁰ Som huvudregel ska sociala problem lösas av hemlandets myndigheter.²¹

Uppgifter om ifall det finns tillgänglig vård i hemlandet kan finnas i Migrationsverkets landinformationssystem, Lifos. Lifos är en databas för rätts- och landinformation och innehåller information om förhållandena i de länder som de sökande kommer ifrån. I databasen hittar man också Migrationsverkets styrande och stödjande riktlinjer. Sedan juli 2009 har generella rekommendationer i form av rättsliga ställningstaganden publicerats. I Lifos finns också domar från Migrationsöverdomstolen och avgöranden från internationella instanser som exempelvis Europadomstolen. Lifos är i första hand ett viktigt arbetsredskap för Migrationsverkets egen personal och syftar till att ge handläggare och beslutsfattare goda förutsättningar att fatta rättssäkra beslut inom de angivna tidsramarna. En stor del av materialet i

¹⁷ Prop. 1996/97:85 s. 249. Jämför även följande rättsfall: MIG 2007:48 – När det finns tillgång till vård och mediciner i hemlandet kan uppehållstillstånd inte beviljas på grund av synnerligen ömmande omständigheter, även om utlännningen själv måste bekosta den nödvändiga behandlingen. MIG 2007:25 – När vård finns i hemlandet är det förhållandet att den vård barnet skulle kunna få i Sverige är av högre kvalitet än den vård barnet fått i hemlandet inte grund för att bevilja uppehållstillstånd. MIG 2008:3 – En vistelsetid om tre år är inte tillräckligt lång för att bevilja barnet uppehållstillstånd på grund av anpassning till Sverige. MIG 2009:8 – Ett ensamkommande barn kan få en tillfredsställande omvårdnad genom att återförenas med sina anhöriga eller i vart fall genom någon organisation eller institution i Burundi. MIG 2009:31 – Risker för social utstötning i hemlandet är ett skäl för att bevilja uppehållstillstånd.

¹⁸ 5 kap. 12 § UtL. Bestämmelsen omfattar även personer över 18 år som kan behöva vård enligt LVU.

¹⁹ 5 kap. 14 § UtL.

²⁰ Proposition 1996/97:25 Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv s. 268 f.

²¹ Se MIG 2008:13.

Lifos finns på internet, för att öka öppenheten och tillgängligheten (<http://lifos.migrationsverket.se/startsida.html>). På Migrationsverket finns en särskild enhet där landanalytiker och informationsspecialister arbetar. Också denna enhet kallas Lifos och det är den som bland annat förvaltar landinformationssystemet och tar fram landinformationen.

I de fall Migrationsverket överväger att inte bevilja uppehållstillstånd för ett barn som är omhändertaget enligt LVU, anser regeringen att Migrationsverket i dessa fall ska höra socialnämnden innan de fattar beslut i det enskilda ärendet. Regeringen anser även att nämndens yttrande bör tillmätas stor vikt. I förarbetena betonas också att socialnämnden kan samarbeta med andra aktörer i processen när ett barn ska återvända till sitt hemland. Samarbetet kan då ske med Migrationsverket, de sociala myndigheterna i hemlandet samt frivilligorganisationer och samfund i både Sverige och hemlandet.²² Se mer om detta under rubriken *Migrationsverkets inhämtande av socialnämndens yttrande*.

Verkställighetsprocessen

Migrationsverket har huvudansvaret för att verkställa avvisnings- och utvisningsbeslut, men i vissa fall är det polismyndighetens ansvar.²³ En utgångspunkt när det gäller att verkställa dessa beslut är att den som beslutet rör självmant ska lämna Sverige och återvända till hemlandet, om det är praktiskt möjligt. Det går dock inte att på samma sätt kräva att även ett barn återvänder självmant. Huvudansvaret för återvändandet och mottagandet kan inte läggas på barnet och i förekommande fall inte heller på den gode mannen. Ansvaret ligger i stället på den ansvariga verkställande myndigheten, det vill säga Migrationsverket eller polisen.²⁴

När det gäller ensamkommande barn finns krav i lagstiftningen på att den verkställande myndigheten måste ansvara för ett ordnat mottagande i hemlandet.²⁵ Motsvarande krav finns inte för de placerade barn som har vårdnadshavare i Sverige. Som ovan nämnt framgår av förarbetena till UtL att socialnämnden och Migrationsverket kan samarbeta inför återvändandet till hemlandet.²⁶

Den ansvariga verkställande myndigheten (Migrationsverket eller polisen) måste bedöma förutsättningarna för att det ensamkommande barnet i sitt hemland tas emot av en familjemedlem, en utsedd förmyndare eller en mottagningsenhet som är väl lämpad att ta hand om barn.²⁷ Om det krävs någon kontakt med externa utländska aktörer²⁸, så tar den ansvariga handläggaren på den aktuella mottagningsenheten kontakt med en central funktion inom Migrationsverket (Operativa stödenheten). Denna funktion hjälper till att ordna mottagandet av barnet, via utländska ambassader och sociala myndigheter i hemlandet. Visserligen ska Migrationsverket redan i grund-

²² Prop. 1996/97:25 s. 268 f.

²³ 12 kap. 14 § UtL.

²⁴ 12 kap. 15 § UtL, MIG 2007:9.

²⁵ 12 kap. 3 a § UtL.

²⁶ Prop. 1996/97:25 s. 268 f.

²⁷ 12 kap. 3 a § UtL.

²⁸ Utländska ambassader, myndigheter eller organisationer.

prövningen utreda och ta ställning till om ett mottagande i hemlandet är möjligt. Men i grundprövningen begränsas verkets åtgärder till att utreda om det över huvud taget finns någon fungerande och lämplig institution för barnet. Om det finns en plats på institutionen eller inte, utreder Migrationsverket först när beslutet om avvisning eller utvisning ska verkställas. Skulle utredningen visa att det i ett enskilt fall är olämpligt att placera ett barn på en institution, kan Migrationsverket själva driva frågan om verkställighetshinder (se nästa kapitel).

I ärenden där placerade barn ska återvända till sitt hemland krävs att de berörda aktörerna samverkar, men graden av samverkan beror på omständigheterna. När ett ensamkommande barn ska återvända till sin familj i hemlandet etableras först en kontakt med familjen, vilket framkommer av Migrationsverkets rutiner. Därefter planeras alla praktiska detaljer i samråd med barnet, hans eller hennes gode man i Sverige samt familjen i hemlandet. Detaljerna kan handla om när avresan ska ske och var i landet barnet ska ankomma. Två tjänstemän från Migrationsverket följer alltid med barnet ända fram till slutdestinationen, för att säkerställa att barnet tas emot.

I situationer där barnet inte är ensamkommande krävs en samordnad insats av ett annat slag mellan aktörerna. Då krav på ordnat mottagande inte särskilt är reglerat för dessa barn i UtlL, kan socialtjänstens roll komma att få större betydelse. Ett exempel på hur samverkan kan se ut i praktiken är att den verkställande myndigheten (Migrationsverket eller polisen) och socialnämnden har ett planeringsmöte inför att barnet ska återvända till hemlandet. Vid behov kan även den verkställande myndigheten begära in kompletterande uppgifter av socialnämnden och sedan förmedla uppgifterna till staten i det mottagande landet, i syfte att upprätta en direktkontakt mellan de lokala sociala myndigheterna i respektive land. (Se mer om *Sekretess vid samverkan*.) Men det är viktigt att poängtera att tillvägagångssättet för samverkan måste anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet.

Verkställighetshinder

När ett beslut om utvisning eller avvisning har vunnit laga kraft ska personen lämna Sverige. Om det framkommer hinder mot att verkställa beslutet kan dock Migrationsverket ta upp ärendet till prövning igen. Detta kan ske antingen genom att den som fått avslag hävdar att det finns hinder mot återresan eller genom att Migrationsverket på eget initiativ tar upp frågan. Migrationsverket kan bevilja uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder om det finns medicinska hinder eller någon annan särskild anledning till att beslutet om avvisning eller utvisning inte bör verkställas.²⁹ Ett sådant beslut går inte att överklaga.

Enligt förarbetena till UtlL är möjligheten att få uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder ett så kallat extraordinärt förfarande. Förenklat uttryckt innebär det att bestämmelsen inte ska användas för att en person ska få samma omständigheter prövade en gång till. I stället bör det röra sig om nya omständigheter som i det enskilda fallet gör att verkställigheten

²⁹ 12 kap. 18 § UtlL.

framstår som orimlig. Om det exempelvis finns praktiska hinder av bestående natur mot att verkställa beslutet om utvisning eller avvisning kan det utgöra ett skäl till att en person får uppehållstillstånd. Det kan exempelvis vara fråga om barn som inte kan tas om hand i hemlandet på ett lämpligt sätt efter att dess vårdnadshavare avlidit. Ett annat ömmande fall skulle kunna vara när ett barn riskerar att skiljas från en förälder under lång tid om barnet inte kan bosätta sig i förälderns hemland. När verkställighetshindret rör barn har regeringen påpekat att sådana omständigheter måste tillmätas extra tyngd, precis som i grundprövningen.³⁰

Eftersom ett beslut om uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder inte går att överklaga finns ingen praxis från Migrationsöverdomstolen. Enligt internationell praxis är dock myndigheterna skyldiga att försöka arbeta för att barnet återförenas med sina vårdnadshavare och övriga släktingar, eller för att ordna ett annat lämpligt mottagande i hemlandet. Myndigheterna måste också ordna ett annat mottagande för barnet om vårdnadshavaren håller sig undan.³¹

Kommunens och socialnämndens ansvar

Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär dock ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.³² Huvudregeln är att den kommun där ett barn vistas ska ansvara för det stöd som barnet behöver.³³ Detta innefattar även barn som är utläningar och vistas i Sverige men som ändå inte är bosatta här eller som vistas här illegalt (det vill säga håller sig undan en avvisning eller utvisning, eller befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändiga tillstånd för att vistas här). Kommunens insatser kan dock i vissa fall komma att begränsas till insatser i en akut nödsituation (jfr JO 1994/95 s. 272 och RÅ 1995 ref. 70).

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA, finns bestämmelser som rör dels mottagandet av asylsökande, dels utlänningsrätt att vistas i Sverige. Migrationsverket ansvarar för att ett ensamkommande barn anvisas en kommun så snart det är möjligt.³⁴ Därefter anses barnet vistas i den kommunen, i enlighet med socialtjänstlagens vistelsebegrepp. LMA reglerar vidare de asylsökandes rätt att få bistånd i form av bland annat logi, bostadsersättning och dagersättning, och bistånd för särskilda behov (så kallat särskilt bidrag). Den som omfattas av LMA har däremot inte

³⁰ Prop. 2004/05:170 s. 225 f.

³¹ Europadomstolen har i målet Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien (dom 2006-10-12, mål nr 13178/03) funnit att verkställigheten till Demokratiska republiken Kongo av ett femårigt barn, som övergivits av sina släktingar, utgör ett brott mot artikel 8 i Europakonventionen. Detta eftersom Belgien varken försökt återföra barnet med modern, som var bosatt i Kanada, eller ordna ett lämpligt mottagande i Kinshasa. Europadomstolen har i målet Cruz Varas m.fl. mot Sverige (dom 1991-03-20, Ser. A No 202) prövat frågan om även utvisningen av Cruz Varas från Sverige till Chile strider mot artikel 8. Cruz Varas hade genom utvisningen kommit att skiljas från sin familj, som också skulle ha utvisats men som gått under jorden och på så sätt gjort sig oåtkomlig för polisen. Europadomstolen fann att den tillfälliga splittringen av familjen var en följd av familjens eget handlande och att det inte fanns något hinder mot att familjen skulle kunna bo i Chile.

³² 2 kap. 1 § SoL.

³³ 2 a kap. 1 § SoL. Enligt denna bestämmelse är huvudregeln att den kommun där den enskilde vistas ansvarar för detta stöd, om inte annat följer av 2 a kap. 3-5 §§ SoL.

³⁴ 3 § LMA.

rätt till förmåner av motsvarande slag enligt 4 kap. 1 § SoL. Den som håller sig undan så att ett beslut om avvisning eller utvisning inte kan verkställas har inte rätt till bistånd enligt LMA.

Det är socialnämnden som ska se till att ett barn som behöver vårdas och bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett HVB, och nämnden ansvarar för att barnet får en god vård.³⁵ Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Detta gäller även vid beslut med stöd av LVU (se nästa kapitel).

Principen om barnets bästa

Sverige är folkrättsligt förpliktad att ha en lagstiftning som står i överensstämmelse med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Denna förpliktelse innebär att hela den offentliga sektorn och dess anställda ska respektera, skydda och uppfylla barnkonventionen. Domstolar och myndigheter kan dock inte tillämpa konventionsbestämmelser direkt om de inte har tagits in i en svensk författning. Konventionerna är i stället ett slags tolkningsunderlag när man tillämpar svensk rätt. Det innebär att svensk rätt ska tolkas på ett sätt som är förenligt med konventionerna, så långt det är möjligt inom ramen för lagens ordalydelse.³⁶

Barnkonventionen handlar i korthet om barns rätt att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda. En av barnkonventionens grundprinciper är artikel 3 som handlar om att barns bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Principen om barnets bästa återfinns i både SoL, LVU och UtL.

I SoL återfinns principen om barnets bästa i 1 kap. 2 §. Här anges att socialtjänsten ska beakta barnets bästa när de vidtar åtgärder inom ramen för lagen. I samma paragraf finns ett mer långtgående skydd för barnet. Det aktualiseras om socialtjänstens beslut eller åtgärder om barn rör vård- eller behandlingsinsatser, då ska i stället det som är bäst för barnet vara avgörande.

Även i LVU anges att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut enligt lagen.³⁷ Det innebär att inga andra intressen än det som tillgodoses genom LVU ska vara avgörande för vilket beslut som fattas. Motsvarande långtgående skydd saknas i UtL. Där framgår i stället att i fall som rör barn, ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver.³⁸

Inför alla beslut som Migrationsverket fattar som rör barn ska verket göra en barnkonsekvensanalys. Samma krav gäller när Migrationsverket vidtar åtgärder som rör barn.³⁹ Syftet är att säkerställa att barnets bästa beaktas i handläggningen. En modell för att göra en barnkonsekvensanalys som används inom Migrationsverket är den som utarbetats av Barnombudsmannen

³⁵ 6 kap. 1 § SoL.

³⁶ Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter (SOU 2010:70) s. 130.

³⁷ 1 § LVU.

³⁸ 1 kap. 10 § UtL.

³⁹ Förordning med instruktion för Migrationsverket 2007:996 samt GDA 6/2011 Migrationsverkets barnpolicy.

(<http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/barnkonsekvensanalys-oppna-kvalitet-i-beslut-som-ror-barn-och-unga/>).

Barn och unga har rätt till information

I både SoL och LVU klargörs att barn ska få relevant information. Ett barn ska även ges möjlighet att framföra sina åsikter. Om barnet inte framför sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnens åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad.⁴⁰

Av förarbetena till SoL framgår att det måste göras individuella bedömningar av när och hur barnet ska få information och att informationen måste anpassas så att barnet kan ta till sig den. Det är viktigt att komma ihåg att även mycket små barn har behov av information som är anpassad för dem. För att minska ett barns känsla av oro och osäkerhet kan man även behöva förklara förfarandet i ett ärende eller ett mål. I förarbetena framhålls också att relevant information inte bara avser faktauppgifter i utredningen utan även information om följderna av barnets inställning, om möjliga resultat av utredningen eller om utgången i målet. Informationens relevans ska inte bara bedömas i förhållande till informationen som sådan utan även i förhållande till barnet, det vill säga vara lämplig för barnet. Man bör då beakta exempelvis barnets ålder, mognad, psykiska hälsa, tidigare kunskaper och hans eller hennes förmåga att tillgodogöra sig information. Informationen och hur den ges bör alltså anpassas efter barnets förutsättningar att ta till sig den, och dessutom ges på ett sådant sätt att den inte är onödigt uppslitande.⁴¹

Barn som placeras utanför det egna hemmet bör också vid återkommande tillfällen informeras om orsaken till placeringen.⁴² När Migrationsverket ska bedöma frågor om uppehållstillstånd enligt UtlL, ska verket höra barnet om han eller hon berörs av beslutet i ärendet, och om det inte är olämpligt. Dessutom ska Migrationsverket ta hänsyn till barnets egna åsikter, men i olika grad beroende på hans eller hennes ålder och mognad.⁴³ Regeringen har uttalat att utgångspunkten i den svenska asylprocessen är att barn som söker asyl i Sverige ska få sin ansökan prövad i en process där deras röst hörs och där hänsyn tas till deras behov. Barnets egna asylskäl ska självfallet beaktas. Det är viktigt att barnet uppmärksammas som en egen individ, inte bara när barnet är ensamkommande utan även när en hel familj söker asyl.⁴⁴

Ett barn har med andra ord rätt att få information om och bli delaktig i det som pågår och planeras kring honom eller henne. Vad som anses vara relevant information ska inte bara bedömas utifrån informationen som sådan, utan också utifrån barnets ålder och mognad. Individuella bedömningar

⁴⁰ 11 kap. 10 § SoL och 36 § LVU.

⁴¹ Proposition 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. s. 38 f och 112.

⁴² Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.

⁴³ 1 kap. 11 § UtlL.

⁴⁴ Proposition 2009/10:31 Genomförande av skyddsgrundsdirektivet och asylprocedurdirektivet s. 103.

måste göras av när och hur information ska ges i det enskilda fallet.⁴⁵ För placerade barn som ska avvisas eller utvisas får man göra en individuell bedömning av barnets ålder, mognad och omständigheterna i övrigt, för att avgöra vilken information barnet bör få om processen. I den bedömningen ska man alltid ta hänsyn till barnets bästa.

Barns övriga rättigheter enligt barnkonventionen

Som nämnt under *Principen om barnets bästa* kan konventioner användas som tolkningsmaterial när man tillämpar svensk rätt. I detta avsnitt redogörs för artiklar i barnkonventionen som kan vara speciellt aktuella för placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avvisas. Flera av dessa bestämmelser har sin motsvarighet i svensk rätt.

Av **artikel 2** i barnkonventionen framgår att varje barns rättigheter ska respekteras och tillförsäkras oavsett barnets ras, hudfärg, kön, språk, religion, etniska eller sociala ursprung etc. Ett barn som inte har uppehållstillstånd och som är placerat i Sverige kan behöva extra stöd för att inte tappa sitt språk, sin religion och sitt etniska ursprung. Bestämmelsen kompletteras med **artikel 30** som anger att barn har rätt att utöva sin kultur, utöva sin religion och använda sitt eget språk.

Artikel 3 anger att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Staten ska försäkra barnet skydd och omvårdnad som behövs för dess välfärd med hänsyn till de rättigheter och skyldigheter som barnets föräldrar och vårdnadshavare har. (Se under rubriken *Principen om barnets bästa* för en redogörelse av hur artikel 3 är tillämpad i SoL, LVU och UtL.) Bestämmelsen kompletteras med **artikel 5** som framhåller att konventionsstaterna ska respektera de rättigheter som tillkommer föräldrar och vårdnadshavare.

Av **artikel 7** framgår att barnet från födelsen ska ha rätt till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap, att få vetskap om sina föräldrar och att bli omvårdad av dem. **Artikel 8** anger vidare att barnet har rätt att behålla sin identitet, som innefattar medborgarskap, namn och släktförhållanden.

Artikel 9 anger att staten ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom om det är nödvändigt för barnets bästa. Staten ska respektera rätten för barnet att upprätthålla ett personligt förhållande till föräldrarna, utom om det är mot barnets bästa, och barn ska ges möjlighet att återförenas med sina föräldrar. Bestämmelsen kompletteras med **artikel 10** som anger att barn har rätt att få möjlighet att återförenas med sin familj samt att upprätthålla kontakten med sina föräldrar.

Artikel 22 tar upp flyktingbarns rätt till skydd och hjälp, och i **artikel 25** anges att barn som har omhändertagits har rätt till omvårdnad och skydd eller behandling av sin fysiska och psykiska hälsa. Vidare anges i **artikel 39** att ett barn som utsatts för övergrepp eller utnyttjande har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

⁴⁵ Proposition 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. s. 36.

Ansvar för barnets kontakt med anhöriga

När ett barn är placerat bör socialnämnden enligt SoL utforma vården så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt hans eller hennes kontakt med hemmiljön.⁴⁶

Om barnet placerats med stöd av LVU finns en motsvarande bestämmelse om socialnämndens ansvar för att så långt som möjligt tillgodose hans eller hennes behov av umgänge med föräldrarna och vårdnadshavarna.⁴⁷

Socialnämnden har även ett ansvar för att främja barnets kontakter med andra närstående. I förarbetena till LVU framhöll regeringen att en placering av ett barn utanför det egna hemmet inte får innebära att barnet skärs av från kontakten med andra närstående som är känslomässigt betydelsefulla. Regeringen framhåller att särskild hänsyn kan behöva tas när man placerar flyktingbarn eller andra barn med utländsk bakgrund.⁴⁸ Det är dock inte reglerat i lag hur långt socialnämndens ansvar sträcker sig när det gäller kontakterna i dessa fall. När det gäller ensamkommande barn har Migrationsverket även ansvar att så snart som möjligt försöka hitta barnets familjemedlemmar.⁴⁹

Socialnämnden ansvarar för att upprätta en vårdplan och en genomförandeplan

När ett barn placeras i ett familjehem eller ett HVB ska socialnämnden upprätta en vårdplan för den vård som de avser att anordna. Dessutom ska nämnden upprätta en genomförandeplan som anger hur vården ska genomföras.⁵⁰ Både vård- och genomförandeplanen ska ta upp även de åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Vårdplanen ska i övrigt bland annat beskriva de särskilda insatser som ett barn behöver, hur barnets umgänge med vårdnadshavare med flera ska ordnas och målet med vården.⁵¹ Vårdplanen bör även beskriva de av barnets behov som ska tillgodoses under placeringen och vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att placeringen ska kunna avslutas.⁵²

Genomförandeplanen ska bland annat beskriva målet med de särskilda insatser som barnet behöver. Dessutom ska den beskriva när och hur målen ska genomföras, när och hur genomförandeplanen ska följas upp, när och hur barnet ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialnämnden ansvarar för och hur barnets umgänge med vårdnadshavare med flera ska ordnas.⁵³

Som tidigare beskrivits finns en möjlighet att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd under tiden som ett barn är placerat enligt LVU (se under rubriken *Tidsbegränsat uppehållstillstånd för barn som placerats enligt LVU*). I förarbetena till denna bestämmelse framgår att det är ändamålsen-

⁴⁶ 6 kap. 1 § tredje stycket SoL.

⁴⁷ 14 § LVU.

⁴⁸ Propositionen Om vård i vissa fall av barn och ungdomar 1989/90:28 s. 73.

⁴⁹ 2 d § förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

⁵⁰ 11 kap. 3 § SoL.

⁵¹ 5 kap. 1 a § första stycket SoF.

⁵² SOSFS 2006:12.

⁵³ 5 kap. 1 a § andra stycket SoF.

ligt att ha en plan för den fortsatta vården och för barnets återvändande till hemlandet. Regeringen framhåller vidare att socialnämnden kan samarbeta med exempelvis (nuvarande) Migrationsverket, de sociala myndigheterna i barnets hemland samt frivilligorganisationer och samfund i både Sverige och hemlandet när de utarbetar en sådan plan.⁵⁴ (Kravet att upprätta en genomförandeplan fanns inte reglerat i lag när regeringen gjorde detta förarbetsuttalande.) Om barnet saknar uppehållstillstånd i Sverige är detta därmed en faktor som socialnämnden behöver uppmärksamma och beakta i arbetet med vård- och genomförandeplanen.

Socialnämnden ansvarar för att följa placeringen

Socialnämnden har ett ansvar att noga följa varje barn som är placerat, bland annat genom regelbundna personliga besök i det hem där barnet vistas och genom enskilda samtal med barnet. Nämnden ska även föra samtal med den som tagit emot barnet i sitt hem liksom med vårdnadshavarna. I sitt arbete ska nämnden särskilt beakta barnets hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.⁵⁵ Vid behov ska nämnden även revidera genomförandeplanen.⁵⁶

Socialnämnden ska planera för tiden efter placeringen

När en placering upphör har socialnämnden även ett ansvar att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som ett barn kan ha.⁵⁷

Om ett barn placerats enligt LVU ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra när vården med stöd av lagen inte längre behövs. Nämnden ska även noga förbereda återföreningen mellan barnet och dess vårdnadshavare.⁵⁸ Detta innebär att barnet och familjehemsföräldrarna behöver få hjälp med separationen och att barnet och vårdnadshavarna behöver förberedas inför hemkomsten.⁵⁹

Det är också viktigt att barnet och hans eller hennes familj involveras i planeringen av de eventuella åtgärder som vidtas i samband med att placeringen upphör. Detta underströk regeringen i förarbetena till 5 kap. 1 § SoL. Regeringen betonade också att det är angeläget att inhämta, lyssna på och ta hänsyn till barnets uppfattning.⁶⁰

Det är socialnämnden som bedömer ett barns behov av stöd och hjälp när placeringen i ett familjehem eller HVB upphör. Nämnden bör då bland annat beakta barnets behov av fortsatt kontakt med hemmet där han eller hon har varit placerad. Även hans eller hennes behov av personligt stöd bör både

⁵⁴ Prop. 1996/97:25 s. 269.

⁵⁵ 6 kap. 7 b § SoL och 13 § LVU.

⁵⁶ 7 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.

⁵⁷ 5 kap. 1 § SoL.

⁵⁸ 21 § LVU.

⁵⁹ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1997:15) om tillämpningen av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

⁶⁰ Prop. 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. s. 50 f.

uppmärksammas och tillgodoses. Om en ung person efter placeringen ska ha ett eget boende bör nämnden även tillgodose hans eller hennes behov av stöd med bland annat studier eller arbete.⁶¹ Dessutom bör nämnden i god tid innan placeringen upphör komplettera genomförandeplanen med uppgifter om hur barnet ska förberedas för tiden efter placeringen.⁶²

Justitieombudsmannen har uttalat följande om socialnämndens förberedelser inför ett barns hemflytt, i beslut JO 2003/04 s. 207: *”En återförening behöver förberedas på ett aktivt och insiktsfullt sätt. Arten och omfattningen av förberedelserna samt den tid som erfordras blir beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Hur återföreningen skall förberedas kommer ofta till uttryck i en vårdplan. Det är socialnämnden som har ansvaret för planeringen och den bör göras i samråd med alla inblandade.”*

Socialnämnden har alltså ett ansvar att förbereda för hur ett barn ska återförenas med vårdnadshavaren när en placering upphör. Det är som det framgår av ovan alltid viktigt att barnet och dess familj involveras i planeringen av åtgärder efter att placeringen har upphört. Detta torde med andra ord vara relevant även i situationer när placeringen kommer att upphöra i samband med en utvisning eller avvisning.

Migrationsverkets inhämtande av socialnämndens yttrande

Den som söker uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter (5 kap. 6 § UtL), tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av vård enligt LVU (5 kap. 12 § UtL) eller verkställighetshinder (12 kap. 18 § UtL) ska visa att dessa omständigheter för uppehållstillstånd föreligger. Det är alltså den sökande som har den så kallade bevisbördan. Denna princip kan begränsas i ärenden som rör barn, då de ofta har svårt att föra sin egen talan. Migrationsverket har en skyldighet att se till att utreda ärendet i den omfattning som krävs, med hänsyn till omständigheterna i det enskilda ärendet (den så kallade officialprincipen).

I förarbetena till bestämmelsen om tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av vård enligt LVU (5 kap. 12 § UtL) anser regeringen att Migrationsverket ska höra socialnämnden innan de fattar beslut i det enskilda ärendet. Nämndens yttrande bör tillmätas stor vikt.⁶³ Även om denna bestämmelse inte kan tillämpas i verkställighetsärenden bör officialprincipen kräva att all nödvändig information om barnet finns tillgänglig för att Migrationsverket ska kunna fatta ett beslut.

När Migrationsverket ska pröva om det finns hinder för att verkställa en avvisning eller utvisning (se ovan under rubriken *Verkställighetshinder*) ska Migrationsverket även beakta tidigare ingivet utredningsmaterial om barnets hälsa, sociala och personliga förhållanden. Migrationsverket kan bedöma att utredningen är komplett redan när den aktuella ansökningen om verkställighetshinder registreras. Om tidigare ingivet utredningsmaterial tillsammans

⁶¹ 8 kap SOSFS 2012:11.

⁶² 7 kap. 3 § SOSFS 2012:11.

⁶³ Prop. 1996/97:25 s. 268.

med det nya materialet inte är tillräckligt behöver utredningen kompletteras enligt officialprincipen.

Om den sökande åberopar ohälsa som skäl för uppehållstillstånd har Migrationsverket möjlighet att begära att han eller hon kompletterar sin ansökan med läkarintyg. Detta för att Migrationsverket ska kunna klarlägga vilken diagnos personen har, hans eller hennes behov av framtida vård, nuvarande och nödvändig kommande behandling, hur hälsotillståndet skulle påverkas av en resa till hemlandet etc.

Om ett barn placerats med stöd av SoL eller LVU kan utredningen kompletteras med ett yttrande som hämtas in från socialnämnden. I yttrandet kan Migrationsverket bland annat få information om skälet till placeringen, nämndens bedömning av om barnets behov av placering är akut och vad som kan inträffa om placeringen upphör. Även information om nödvändig kommande behandling för barnet, möjligheterna för barnet att ha kontakt med övrig släkt och med sociala myndigheter i hemlandet etc. kan framkomma av yttrandet.

Om barnet är omhändertaget enligt LVU kan Migrationsverket även hämta in handlingar från förvaltningsdomstolarna, såsom beslutet om eventuellt omedelbart omhändertagande och domen om vård enligt LVU.

Socialnämnden är skyldig att lämna ut de uppgifter om en utlännings personliga förhållanden som begärs av en polismyndighet, Säkerhetspolisen, Migrationsverket, en migrationsdomstol, Migrationsöverdomstolen eller regeringen, om uppgifterna behövs för att avgöra ett ärende om exempelvis uppehållstillstånd.⁶⁴

Samverkan mellan berörda parter

Myndigheter har en allmän skyldighet att samverka inom ramen för den egna verksamheten.⁶⁵

I SoL finns även flera samverkansbestämmelser för socialnämnden.⁶⁶ Nämnden har en också särskild skyldighet att samverka när det gäller barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁶⁷ Nämnden ska då samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Samverkan ska ske både på ett övergripande plan och på individnivå, och socialnämnden har ett förstahandsansvar för att denna samverkan kommer till stånd.⁶⁸ Samverkan på individuell nivå innebär att man arbetar gemensamt i de ärenden där flera huvudmäns kompetens och resurser behövs, både för utredningen och i valet av och genomförandet av insatserna för barnet och familjen.⁶⁹

I både vård- och genomförandeplanen ska socialnämnden (se under rubriken *Socialnämnden ansvarar för att upprätta en vårdplan och en genomförandeplan*) ta upp även de åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. Genomförandeplanen ska vidare ta upp när och hur barnet ska

⁶⁴ 17 kap. 1 § UtL.

⁶⁵ 6 § förvaltningslagen (1986:223), FL.

⁶⁶ 3 kap. 1, 4 och 5 §§ SoL.

⁶⁷ 5 kap. 1 a § SoL.

⁶⁸ Proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. s. 58 och 107 f.

⁶⁹ Prop. 2002/03:53 s. 60.

kunna tillgodogöra sig dessa åtgärder och insatser.⁷⁰ När det gäller vårdplanen har regeringen uttalat att det tydligt ska framgå vem som ansvarar för vad när planen genomförs. I de fall där barnets problembild är komplex krävs ofta ett samarbete mellan barnets vårdnadshavare, socialtjänsten och andra huvudmän.⁷¹

När barn ska utvisas eller avvisas har som tidigare nämnts regeringen framhållit att socialnämnden kan samarbeta med olika aktörer när nämnden utarbetar en plan för den fortsatta vården och återvändandet till hemlandet. Aktörerna som nämnden då kan samverka med är Migrationsverket, de sociala myndigheterna i hemlandet samt frivilligorganisationer och samfund i både Sverige och hemlandet.⁷²

När Migrationsverket ska verkställa ett beslut om utvisning eller avvisning och barnet ska återvända till sitt hemland kan det därmed vara lämpligt att socialnämnden och Migrationsverket samverkar. Socialnämnden bär som nämnt ett förstahandsansvar för att aktivt verka för att samverkan kommer till stånd. Det finns också tydligt utformade bestämmelser för socialnämndens ansvar att samverka med andra samhällsorgan, organisationer och andra som berörs när det gäller barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁷³

Sekretess vid samverkan

Om myndigheter ska samverka förutsätter det i princip att barnet och/eller dess vårdnadshavare eller gode man samtycker till att uppgifter om honom eller henne lämnas mellan myndigheterna. Detta eftersom det råder sekretess mellan olika myndigheter. Samtycket innebär att en annars sekretessbelagd uppgift kan lämnas ut. Om de berörda inte ger sitt samtycke kan det finnas sekretessbrytande bestämmelser som gör det möjligt för myndigheterna att ändå lämna ut sekretessbelagda uppgifter till varandra. Reglerna om sekretess och de sekretessbrytande bestämmelserna för myndigheter finns i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

⁷⁰ 11 kap. 3 § SoL och 5 kap. 1 a § SoF.

⁷¹ Proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m. s. 104 ff.

⁷² Prop. 1996/97:25 s. 269.

⁷³ 3 kap. 1, 4 och 5 §§ SoL samt 5 kap. 1 a § SoL.